

İngiltere’de Egemenlik Anlayışı; Brexit ve Sonrası - Gökçen Yavaş

Birleşik Krallık, 23 Haziran 2016’da aldığı referandum kararının (Brexit) gereği olarak, 31 Ocak 2020’de Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılmıştı. 24 Aralık 2021’de ise, AB’yle ilişkilerinin sürdürülmesinde temel alınacak Birlik ile Ticaret ve İşbirliği Anlaşması’nı imzaladı. Bu tarihten itibaren, Birleşik Krallığın üyeliği boyunca ileri sürdüğü, AB’nin ulusüstü kurumlarına karşı egemenlik hakları ve üstün otoriteyi geri kazanmasıyla ilgili talepleri de büyük ölçüde karşılanmış oldu. Fakat, Brexit sonrasında, [Kuzey İrlanda Protokolü](#) gereği Kuzey İrlanda ile ticaretinin denetlemeye tabi olması, dolayısıyla [iki ülke arasında bir sınırın varlığı](#) ve İskoçya’da [bağımsızlık tartışmalarının](#) yeniden alevlenmesi gibi meselelerle ilgili olarak İngiliz siyasetçiler, egemenlik söylemlerini hala sürdürüyorlar. Oysaki egemenlik, siyasetçilerin özellikle seçim veya referandum kampanyalarındaki söylemlerinin konusu olmaktan çok daha ileri bir anlama

sahiptir. Tarih boyunca egemenlik, çoğunlukla, devletle ilişkili fikirlere ve olgulara dayalı olarak kullanılmış, siyasi meşruiyet sağlayıcı bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Dolayısıyla, Brexit bağlamında egemenlik kavramının başlı başına İngiltere'nin siyasi ve anayasal sistemine ilişkin olarak bir değerlendirilmesi mevcut ve gelecekteki koşullarla ilgili bir fikir sunabilir.

Egemenlik Fikri ve Olgusu

Egemenlik, genellikle karmaşık ve belirsiz bir kavram olarak nitelendirilse de temelde kapsayıcıdır. Oxford Sözlüğü'nde, siyasi kararların alınması ve uygulanması konusunda kendisinden daha yüksek bir güce tabi olmayan nihai otorite olarak tanımlanan egemenlik, sıklıkla birbirleriyle ilişkili parlamento egemenliği, halk egemenliği ve dış (ulusal) egemenlik olarak da gruplanmaktadır. Egemenliğin kaynağı, İngiliz düşünür Hobbes'a göre, doğrudan devlettir. 17. yüzyılın ortalarında patlak veren İngiliz iç savaşından etkilenen Hobbes, bireylerin hiçbir fiziksel saldırıya maruz kalmadan yaşayabilmeleri için özgürlüklerinin devlet tarafından güvence altına alınması gerektiğini belirtmektedir. Parker ise özgür bir halkın varlığının, ancak Parlamento'nun gücüyle mümkün olabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla, Parker'ın vurgusu, egemenliğinin halk için Parlamento'da yer alan seçilmiş temsilciler aracılığıyla kullanılması gerektiği [yönündedir](#). Locke da siyasi gücün yöneticiye değil siyasi toplumdaki her bir bireye ait olduğunu söylerken, daha çok halk egemenliğine vurgu yapmaktadır.

Kuşkusuz, egemenliğe yönelik söz konusu polemikler ve fikirler, ülkede yaşanan istikrarsızlıklar ve uzlaşmalar bağlamında ortaya çıkmıştır. İngiltere'de 1688'de gerçekleşen 'Şanlı Devrim' ve ardından 1689'da yayınlanan 'Haklar Bildirisi', ülkede monarşinin üstünlüğünden parlamento egemenliğinin esas alındığı bir sisteme geçişin dönüm noktasıdır. Sonrasında da parlamentonun hem monarşiye karşı hem de kendi içindeki (Lordlar ve Avam Kamarası arasında) güç mücadelesi yüzyıllar boyunca sürmüştür. Sınırlı kazanımlarla ilerleyen süreçler, günümüze kadar parlamento egemenliğini temel alan ve 'Westminster modeli' olarak adlandırılan, çoğunlukçu demokrasi sistemini oluşturmuştur. Bu modelde, yasama ve yürütme yetkileri, parlamentonun ve hükümetin birbirleri üzerinde kontrol

gücüne sahip olacakları şekilde iç içe geçmiştir.

Öte yandan, İngiltere'nin iç egemenlik konularının, birçok noktada dış egemenlik alanlarıyla buluştuğunu söylemek de yanlış olmaz. Örneğin, 19. yüzyılda hem sanayileşmenin hem de Avrupa'daki devrimci dalganın etkileri, ülkede anayasal sistem üzerinde köklü reformların gerçekleştirilmesinde etkili olmuştur: 1807'de köleliğin kaldırılması ile temelde bir seçim yasası olan [1832 Reform Yasası](#)'nın kabulü başlıca örnekler arasındadır. Devletin belirli bir otorite alanına dış aktörlerin müdahale etmemesi anlamına gelen dış egemenlik konusu en çok, İngiltere'nin Avrupa devletleriyle ilişkilerinde önemli bir mesele haline gelmiştir. Bu açıdan, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel hegemonyasını ABD'ye kaptıran İngiltere için Avrupa, hiçbir şekilde odak noktası olmaktan çıkmamıştır. Örneğin, İngiliz siyasetçiler Almanya'nın Avrupa çapında güç ve egemenlik kazanmasında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu bir araç olarak görmesi ihtimaline karşı korkularını dile getirmekte tereddüt etmemişlerdi. Fakat daha sonra Birleşik Krallık 1950'ler ve 1960'larda Serbest Ticaret Bölgesi'nde azalan ticaretine kıyasla Ortak Pazar'ın faydalarını görerek, Avrupa'daki geleceğine dair adımlar atmaktan da geri durmadı. Ne var ki, 1973'te Topluluğun üyesi haline gelse de, sıklıkla iç ve dış egemenlik alanlarına dokunduğundan Birleşik Krallığın AB serüveni çalkantılarla dolu geçti.

AB Üyeliği ve Brexit

İngiltere'nin AB'yle ilişkilendirdiği egemenlik sorunu, esasen AB'ye üye olduktan kısa bir süre sonra gündeme gelmişti. AB hukukunun belirli alanlarda İngiliz hukukundan üstün olması nedeniyle, ülkedeki anayasal sistemi ve parlamento egemenliğini zayıflatacağı iddiası yaygındı. Örneğin hem Avam Kamarası hem de Lordlar Kamarası, AB kanunlarını hükümete sunmadan önce incelemek için Parlamento'da komiteler oluştursa da dış, çevre ve tarım politikalarıyla ilgili konular yeterince tartışmaya [açılamıyordu](#). İngiliz Avrupa-şüphecileri, egemenliğin kaybedilmesi sorununu, İngiltere'nin Brüksel'e tabi olmasıyla bir tutuyorlardı. Ayrıca, İngiltere'nin, enternasyonalizme bağlılığının, Avrupa'dan çok dünya çapında İngiliz Milletler Topluluğu'na yönelik olması gerektiğine dair düşünceler de ağır [basmaktaydı](#).

1974'e gelindiğinde, Wilson liderliğindeki İşçi Partisi Hükümeti, Birleşik Krallığın üyeliğini yeniden müzakere etmeye karar verdi ve bu amaçla bir referandum düzenledi. Referandum, 1975'te kamuoyunda üçte iki oranında 'evet' oyuyla sonuçlandı. 1980'lerde ise Muhafazakâr Parti, İngiltere'nin ticaret politikalarının, 1986'da Tek Pazar'ın tamamlanması da dahil olmak üzere, Birlik üyeliğiyle uyum sağladığını düşünüyordu. Bu nedenle Birliğe bir süre önemli ölçüde destek vermişlerdi. Fakat, Muhafazakâr Başbakan Thatcher'ın serbest piyasa yerine Avrupa sosyal modeline katılma konusundaki isteksizliği, uzun zamandır dile getirilen İngiltere'nin 'AB bütçesindeki indirim' talebiyle birleşince İngiltere, bazı alanlarda egemenliğini korumak için, 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında Ortak Ekonomik ve Para Birliğinin (Euro alanının), Schengen Anlaşmasının ve Sosyal Şartın dışında kalmayı müzakere etti.

Bundan sonra uzun bir süre gündemden düşen egemenlik konusu, 2010'da yeniden iktidara gelen Muhafazakâr Hükümetin Başbakanı Cameron'un üyelikten çıkmaya yönelik referandum önerisiyle tekrar alevlendi. Ülkenin tüm egemenlik haklarının, yine kendi yasama yetkilerinde bir araya getirilmesi konusundaki reformist tutum, 2016'da referandumun gerçekleşmesiyle sonuçlandı. Artık o tarihten sonra, Parlamento'daki tartışma, AB'den çıkışın nasıl gerçekleşeceği konusuna dönüşmüştü. Dolayısıyla hem AB üyeliğinden çıkma hem de AB'de kalma taraftarları referandumun demokratik sonucunu 'halkın iradesi' olarak gördüler. Bu açıdan, İngiltere'deki halk egemenliği özellikle referandum yoluyla belirlenen ve insanların iradesini dikkate alan önemli bir fikir haline geldi.

Brexit ve Sonrası

Hem Brexit sürecinde hem de Brexit sonrasında AB'yle ilişkilendirilen konular kuşkusuz ki İngiltere'nin egemenliğe dayalı siyaset anlayışıyla şekillenmektedir. Brexit'le birlikte ortaya çıkan yeni koşullar, ülkenin siyasi ve anayasal sistemine dayalı bazı temel meselelerle ilişkilendirilerek incelenebilir. İlk olarak, Brexit kararında sıklıkla vurgulanan halk egemenliğinin doğrudan referandumla ilişkilendirilmesinin yansımalarının uzun vadeli olacağı anlaşılıyor. Sürecin başında, [2015 Yasası](#) ile Parlamento, AB üyeliği konusunda bir referandum yapılmasını uygun bulmuştu. Böylece referandumlar ülkenin hem anayasal hem de

siyasi yaşamına doğrudan etki etmeye başladı. Fakat, çok kritik konularda başvurulmuş [referandumlar](#), halkı doğrudan muhatap olsa da zamanla ülkede parlamento egemenliğini ve temsili demokrasinin gücünü sorgulatabilir düzeye geldi. Örneğin, özellikle Parlamento'nun olası çıkış antlaşmasını oylama süreçlerinde hem [AB karşıtları](#) hem de [AB taraftarları](#) sıklıkla Parlamento kararlarına yönelik protesto gösterileri düzenlediler. Bu da bir süreliğine de olsa halkın iradesi ve temsili demokrasi arasında gerilimli bir ilişki ortaya çıkardı. Ayrıca, referandum kararı yasal olarak tavsiye niteliğinde olmasına rağmen, özellikle aşırı sağ popülist söylemlerde sıklıkla belirtildiği üzere 'halkın iradesini doğrudan yansıtması' nedeniyle önemli bir gösterge olarak sunulmaya başlandı. Bu açıdan, gelecekte benzer söylemlerle referandumlara daha sık başvurulup başvurulmayacağı önemli bir soru olarak gündeme duruyor.

İkinci olarak, Brexit sonrası süreçte parlamento egemenliği söylemleri ve 'Brüksel'den geri alınan' egemenliğin ülkede yeniden tesis edilmesine yönelik yürütülen [katı mantık](#), AB üyeliği sonrasında Birleşik Krallık'ta yetki paylaşımına yönelik tartışmaların alevlenmesine neden oldu. Daha somut bir ifadeyle, bu yaklaşım ileride Westminster ile Brexit'e %58,8 oranında 'hayır' diyen Kuzey İrlanda ile %62 oranında reddeden İskoçya'da ulusal parlamentolar arasındaki uzlaşmaya olumsuz [etki edebilir](#). Bu açıdan, AB'nin ortak ticaret politikalarına tabi olan Kuzey İrlanda üzerinde Birleşik Krallığın egemenlik iddiası ve Kuzey İrlanda Protokolü'nün uygulanmasına yönelik olumsuz tutumu, sorunların büyük bölümünü oluşturmaktadır. İngiltere'nin özellikle sınır kontrolleri konusundaki isteksizliği, geçtiğimiz aylarda hem [AB ile gerilime](#) hem de bölgede [protestoların](#) patlak vermesine sebep oldu. Bu sorunların temelinde Birleşik Krallığın büyük ölçüde sınırları temel alan dış egemenlik anlayışı önemli rol oynamaktadır. Öte yandan, Kuzey İrlanda'nın AB ortak pazarının dışında kalması olasılığı, halkın AB'den çıkmama yönündeki kararına da ters düşmektedir. Benzer şekilde İskoçya'da da bağımsızlık söyleminin tekrar gündeme gelmesi, Birleşik Krallık içinde kalmak yerine daha çok Avrupa Birliği'ne katılma yönündeki tercihlerinin ağır bastığı [anlamına gelmektedir](#).

Üçüncü olarak, halk egemenliğinin ve onun yasal ifadesi olan parlamento egemenliğinin güçlendirilmesinin ancak temsil sorununun giderilmesiyle mümkün olabileceği tekrar göz önüne serildi. Çünkü halkın iradesi artık, Birleşik Krallık

Bağımsız Partisi (UKIP) eski lideri Farage'ın da ifade ettiği gibi, AB kurumlarına ve göçmenlere yönelik 'ülkemizi geri istiyoruz' sloganını karşılayan değil, ülkedeki tüm insanların hak ve taleplerinin gözetildiği temsili bir sistemi ifade etmektedir. Ayrıca, temsil meselesinin anayasal bir sorun olduğu düşünüldüğünde, ülkede mevcut seçim sisteminin (özellikle tek turlu dar bölge çoğunluk sistemi) yürütme ve yasama arasında bir gerilim yarattığı açıktır. Bu ise Brexit ve hemen sonrasında yasaların geçirilmesi süreçlerini karmaşık hale getirmiştir. Theresa May ve Boris Johnson'ın başbakanlık yaptığı azınlık hükümetleri (Haziran 2017-Aralık 2019) Brexit yanlısı ve karşıtı milletvekillerinin farklılaşan görüşleri ile [çekişmeli bir yasama süreci](#) ortaya çıkarmıştı. Örneğin, 2019'da Johnson hükümetinin hazırladığı İç Pazar Yasası Avam Kamarasında kabul edilirken, Muhafazakâr Parti'nin çoğunluk olmadığı Lordlar Kamarası'nda [reddedilmişti](#). Her ne kadar Aralık 2019'da parlamentoda çoğunluğu (650 milletvekilinin 365'ini) sağlayarak iktidar olan Johnson hükümetinde daha farklı bir tablo ortaya çıkmışsa da, mevcut sistem en çok oy alan ilk iki partiyi parlamentoda avantajlı duruma getirdiğinden ve halkın temsili açısından diğer partilerin zayıf bir durumda bıraktığından temel problem ortada durmaya devam ediyor.

Sonuç olarak, Brexit süreci ve sonrasında egemenlik, siyasi söylemlerde sıklıkla telaffuz edilse de halihazırda gerek anayasal gerekse siyasi ve toplumsal düzeylerde çözüme kavuşturulması beklenen sorunları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu da Birleşik Krallığı hem genel hem iç siyasi yaşamında, hem de AB ile ilişkilerde bekleyen zorlu dönemin başlangıcına işaret etmektedir.

Kaynakça

Connelly, R. ve J. Connelly, "Brexit: We'll Cross That Bridge When We Come Out", *Marmara Journal of European Studies*, Cilt 26 (1), 2018.

Skinner, Q., *Visions of Politics, Volume I, Regarding Method*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Simms, B., *Britain's Europe, A Thousand Years of Conflict and Cooperation*, London: Penguin Books, 2016.

Gökçen Yavaş, Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi

Gökçen Yavaş, lisansını 1999'da Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamladı. Daha sonra 2002'de Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler alanında Yüksek Lisans derecesini, 2010'da Marmara Üniversitesi AB Enstitüsü'nde AB Siyaseti ve Uluslararası İlişkileri alanında Doktora derecesini aldı. Doktora sonrası araştırmalarını, 2017-2018'de The Centre for the History of Political Thought, Queen Mary University of London'da sürdürmüştür. Uluslararası Güvenlik, Avrupa Birliği ve İtalya'nın Dış Politikası başlıca çalışma alanlarıdır. Halen Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Gökçen Yavaş, 'İngiltere'de Egemenlik Anlayışı; Brexit ve Sonrası', *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 2 Eylül 2021, <https://www.uikpanorama.com/blog/2021/09/02/ingilterede-egemenlik-anlayisi-brexit-ve-sonrasi>

Telif@UIK*Panorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.